

Katarzyna Pietroń

ZESPÓŁ PAŃSTWOWYCH OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH SZKÓŁ MUZYCZNYCH I I II STOPNIA
NR 3 IM. GRAŻYNY BACEWICZ W WARSZAWIE

Ludwik Wawrzynowicz jako organizator życia kulturalnego w regionie częstochowskim

Abstract

Ludwik Wawrzynowicz as an active organizer of cultural life in the Częstochowa region

Ludwik Wawrzynowicz was a graduate of the Music Conservatory in Warsaw. He started his professional career in Warsaw as a singer of the Warsaw Opera. In 1902 he came to Częstochowa, where he took the position of artistic director of the "Lutnia" Singing Society and choir conductor. In 1904 he founded the L. Wawrzynowicz Music School in Częstochowa. He ran the facility and was an active teacher for 42 years, until 1946. The school contributed significantly to the flourishing of Częstochowa's musical environment and the city's cultural life. Wawrzynowicz was an animator of musical culture and an organizer of numerous concerts. He has performed as a conductor, pianist, organist and speaker. He was also a journalist and regular music rapporteur for "Goniec Częstochowski" in the years 1906–1939. He also published articles in other periodicals. He was a versatile activist, an active popularizer of musical culture. He exerted a significant influence on the development of the musical life of Częstochowa.

Keywords

Ludwik Wawrzynowicz, composer, music journalist, Częstochowa

Słowo wstępne

Na profil życia kulturalnego Częstochowy i całego regionu wpływa aktywność wielu animatorów, postaci niegdyś bardzo popularnych, dziś jednak często zapomnianych. Taką osobą niewątpliwie był Ludwik Wawrzynowicz (1870–1957), pedagog, publicysta i kompozytor, organizator wielu ważnych wydarzeń, popularyzator wykonawstwa muzycznego na wysokim poziomie w mieście i regionie. Był on przede wszystkim założycielem i dyrektorem oraz pedagogiem pierwszej świeckiej szkoły muzycznej w Częstochowie. W 2017 roku minęło 60 lat od jego śmierci¹.

W celu przybliżenia czytelnikom sylwetki Ludwika Wawrzynowicza na różnych obszarach życia kulturalnego miasta i regionu częstochowskiego, uwzględniając kontekst środowiska artystycznego Częstochowy pierwszej połowy XX wieku, uwzględniłam literaturę oraz wspomnienia Wandy Malko wraz z archiwalnymi zbiorami prywatnymi. W pracy znajduje zastosowanie metoda monograficzna wraz z omówieniem chronologii zdarzeń historycznych i analizą dorobku omawianego kompozytora.

Rodzina – dzieciństwo – młodość

Ludwik Wawrzynowicz urodził się 18 sierpnia 1870 r. w Warszawie w rodzinie rzemieślniczej. Był synem Feliksa i Marianny z domu Krzyżanowskiej².

W rodzinie matki panowały stare tradycje rodowe, pielęgnowano dane obyczaje; z czasem zrodził się też osobliwy kult dla muzyki Chopina, spowodowany prawdopodobnie przypadkową zbieżnością nazwiska matki Chopina. To zapewne sprawiło, że w domu znalazło się stare pianino, a Ludwik Wawrzynowicz już we wczesnym dzieciństwie rozpoczął naukę muzyki³.

1 W. Malko, *Ludwik Wawrzynowicz (1870–1957) – kompozytor, publicysta, pedagog. Założyciel Szkoły Muzycznej w Częstochowie*, w: „Ziemia Częstochowska”, t. 43, Częstochowskie Towarzystwo Naukowe, Częstochowa 2017, s. 125.

2 Tamże.

3 S. Sypek, *Życie muzyczne Częstochowy w latach 1900–1918 (działalność Ludwika Wawrzynowicza)*, praca magisterska, PWSM, Warszawa 1967, s. 28.

Niewiele wiadomo na temat dzieciństwa Ludwika, jednak z pewnością w domu rodzinnym zakiełkowało w nim zamiłowanie do sztuki muzycznej. Ponadto rozwijano tam u dzieci znajomość dawnej tradycji i obyczajowości. Ludwik rozmiłował się w muzyce, a szczególnie upodobał twórczość Chopina: „Od dzieciństwa uczył się gry na fortepianie i teoretycznych przedmiotów muzycznych u prywatnych nauczycieli”⁴. Przyniosło to widoczne rezultaty. Po ukończeniu kształcenia ogólnego w roku 1894 rozpoczął studia w warszawskim Instytucie Muzycznym⁵.

Zamiłowanie do sztuki muzycznej zaowocowało złożeniem przez Ludwika Wawrzynowicza w 1894 roku egzaminów do Konserwatorium Warszawskiego⁶. „W latach 1894–1897 studiował w Konserwatorium Warszawskim pod kierunkiem P. Maszyńskiego, G. Roguskiego, M. Zawirskiego, Z. Noskowskiego”⁷. Zgłębiał grę na fortepianie, organach, był również adeptem w klasie kompozycji. Jeszcze podczas studiów podjął pracę w drukarni S. Niemiry na Placu Napoleona⁸. W zbiorach prywatnych rodziny kompozytora znajduje się świadectwo z Konserwatorium Warszawskiego z 1897 roku. Jako absolwent założył w 1897 roku Chór Drukarzy Warszawskich. Pierwsze próby odbywały się w prywatnym mieszkaniu Wawrzynowiczów przy ul. Wielkiej 33⁹. Następnie zespół otrzymał stałą siedzibę w Związku Chóru Drukarzy przy ul. Miodowej 6¹⁰. Wkrótce chór stał się, obok znanego i poważanego zespołu „Lutnia” prowadzonego przez Piotra Maszyńskiego, jednym z najważniejszych zespołów Warszawy. Pod kierownictwem Wawrzynowicza zaczął być widoczny i uznawany za jeden z najpopularniejszych zespołów wokalnych w mieście. Jego poziom artystyczny pozwalał na liczne prezentacje i występy publiczne. W 1901 roku chór uzyskał trzecią nagrodę na konkursie amatorskich chórów męskich w Warszawie¹¹. Inne źródło podaje, że chór zdobył wówczas nagrodę drugą:

4 W. Malko, *Życie muzyczne Częstochowy w latach 1918–1939*, Ośrodek Promocji Kultury Gaude Mater, Częstochowa 2008, s. 25–26.

5 Taż, *Ludwik Wawrzynowicz (1870–1957)...*, s. 125.

6 Taż, *Biografie kompozytorów częstochowskich*, „Almanach Częstochowy” 1989, nr 2, s. 13.

7 M.T. Łukaszewski, *Wawrzynowicz*, w: *Kompozytorzy polscy 1918–2000*, t. 2, *Biogramy*, red. M. Podhajski, Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku, Akademia Muzyczna im. F. Chopina w Warszawie, Gdańsk–Warszawa 2005, s. 1060.

8 W. Malko, *Biografie kompozytorów częstochowskich...*, dz. cyt., s. 13.

9 Taż, *Ludwik Wawrzynowicz (1870–1957)*, dz. cyt., s. 125.

10 Tamże, s. 126; S. Sypek, *Życie muzyczne Częstochowy...*, dz. cyt., s. 27–30.

11 I. Spóz, *Towarzystwo Śpiewacze Lutnia im. Piotra Maszyńskiego w Warszawie 1886–1986*, PWN, Wrocław 1988, s. 83.

[Chór] zdobył [...] na konkursie warszawskich amatorskich chórów męskich drugą nagrodę, po warszawskiej „Lutni” założonej w roku 1887 przez Piotra Maszyńskiego. Odtąd też chór Wawrzynowicza stał się obok „Lutni” najbardziej popularnym zespołem Warszawy¹².

W efekcie po uzyskaniu nagrody konkursowej chór wystąpił w sierpniu 1901 roku w Filharmonii Warszawskiej podczas koncertu dobroczynnego na odbudowę domu dla emerytowanych drukarzy¹³. „Dochód z Koncertu wyniósł 12 tysięcy rubli i umożliwił wybudowanie domu w Otwocku”¹⁴.

Zespół prowadził bogate życie koncertowe na terenie Warszawy. Odnotowano występy podczas licznych koncertów w Resursie, w sali Towarzystwa Cyklistów na Dynasach czy w Filharmonii Narodowej. W tym samym czasie Wawrzynowicz pracował jako śpiewak w Operze Warszawskiej. Zyskał wówczas uznanie dyrektora tej placówki, Adama Münchheimera.

Münchheimer interesował się żywo działalnością Chóru Drukarzy; przychodził czasem na próby, udzielał wielu rad i wskazówek, dyrygował też podczas koncertów. Napisał również kilka utworów dla zespołu m.in. Hasło Chóru Drukarzy¹⁵.

Dzięki wsparciu Münchheimera Ludwik Wawrzynowicz otrzymał prestiżowe stypendium na studia wokalne w Włoszech. Według hipotezy Stanisława Sypka, świadomość o złym stanie zdrowia oraz wyczerpujące próby w chórze operowym spowodowały, iż nie zdecydował się skorzystać z tej szansy. Znał swoje możliwości i zapewne stwierdził, że są zbyt małe, aby zapewnić sobie sukcesy wokalne¹⁶. Po pewnym czasie cofnięto mu stypendium. Od tej chwili artysta zaczął myśleć o wyjeździe z Warszawy. Jednak we własnoręcznie napisanym życiorysie Wawrzynowicz wskazuje inne przyczyny swojej decyzji.

W owym czasie powstało w Częstochowie Towarzystwo Śpiewacze „Lutnia”. Jego ówczesny prezes, doktor Józef Pietrasiewicz, poszukiwał dyrygenta chóralnego. W tym celu udał się do Warszawy na spotkanie

12 S. Sypek, *Życie muzyczne Częstochowy...*, dz. cyt., s. 30.

13 Tamże, s. 30; W. Malko, *Ludwik Wawrzynowicz (1870–1957)*, dz. cyt., s. 126.

14 Tamże, *Życie muzyczne Częstochowy...*, dz. cyt., s. 26.

15 Tamże, s. 30.

16 S. Sypek, *Życie muzyczne Częstochowy...*, dz. cyt. s. 32.

z Piotrem Maszyńskim, wieloletnim dyrektorem i dyrygentem warszawskiej „Lutni”. Maszyński polecił mu Wawrzynowicza. W rezultacie muzyk porzucił stypendium we Włoszech i wiosną 1902 roku przeniósł się do Częstochowy¹⁷.

Aktywność Ludwika Wawrzynowicza odbiła się szerokim echem w środowisku muzycznym Częstochowy. Przełom XIX i XX wieku był w mieście czasem bujnego rozwoju ruchu stowarzyszeniowego, w którym na uwagę zasługiwało Towarzystwo Śpiewacze „Lutnia” – pierwszy zespół wokalny o charakterze amatorskim¹⁸.

Statut sprowadzał zadania Towarzystwa do «popierania rozwoju śpiewu chóralnego», ale cele, które przyświecały organizatorom Lutni, rozszerzały i uaktualniały to sformułowanie. Postanowili oni stworzyć w Częstochowie polski zespół chóralny. W czasach zaboru carskiego oznaczało to krzewienie ducha polskości¹⁹.

Prezes towarzystwa „Lutnia”, Józef Pietrasiewicz, namówił Ludwika Wawrzynowicza do objęcia stanowiska dyrektora artystycznego i dyrygenta chóru męskiego. Decyzja zapadła w 1901 roku. W rezultacie rok później, w 1902 roku, Wawrzynowicz wyjechał do Częstochowy, gdzie objął stanowisko dyrektora Towarzystwa Śpiewacze „Lutnia”, jak również dyrygenta zespołu wokalnego²⁰.

Praca w „Lutni” przypada na lata 1902–1904. Z działalnością Wawrzynowicza wiąże się interesująca inicjatywa organizacyjna: koncert poświęcony gromadzeniu funduszy na pomnik Fryderyka Chopina (1902), a także poszerzenie repertuaru koncertowego o występy wybitnego pianisty i nauczyciela Warszawskiego Instytutu Muzycznego, Aleksandra Michałowskiego²¹. Pianista wzbudził entuzjazm widowni i nagrodzony został owacjami. Jak się jednak okazało, koncert nie zwiększył uznania samego zespołu. Było to związane ze zbyt dużą dysproporcją poziomu artystycznego zespołu amatorów z „Lutni”

17 L. Wawrzynowicz, Curriculum vitae z dn. 7.12.1942, rękopis, zbiory prywatne; W. Malko, *Ludwik Wawrzynowicz (1870–1957)...*, s. 127.

18 W. Tyras, *Dzieje „Lutni” Częstochowskiej*, w: „Ziemia Częstochowska”, t. V, Towarzystwo Popierania Kultury Regionalnej w Częstochowie, Częstochowa 1965, s. 227.

19 Tamże.

20 M.T. Łukaszewski, *Wawrzynowicz*, dz. cyt., s. 1060.

21 S. Sypek, *Życie muzyczne Częstochowy...*, dz. cyt., s.

wobec koncertującego pianisty. Pojawiła się nawet satyryczna recenzja w prasie warszawskiej²².

Kolejne problemy zespołu i odmienność zdań z jego dyrektorem wiązały się ze strukturą organizacyjną towarzystwa. Miało ono charakter elitarny i skrupulatnie, pochodzenia, dobierało swoich członków.

Choć więc Lutnia [...] była jednym z najpopularniejszych towarzystw kulturalnych Częstochowy i ośrodkiem życia muzycznego, [...] nie spełniała jednak, z racji swej ekskluzywności, roli propagatora kultury muzycznej we wszystkich warstwach społeczeństwa. Poza zasięgiem jej oddziaływania zostały sfery robotnicze i rzemieślnicze²³.

Zamiarem Wawrzynowicza było poszerzenie tego grona o nowych członków, często z nizin społecznych, w tym warstw robotniczych. Miało to na celu poprawę sprawności chóru poprzez zwiększenie obsady wykonawczej. Takie plany dyrektora wywołały sprzeciw członków towarzystwa, jak też zarządu. Ostatecznie, po rezygnacji J. Pietrasiewicza, na jego miejsce przyjęty został adwokat i człowiek pozbawiony muzycznych zainteresowań, Mieczysław Kokowski. „Późniejsze koncerty «Lutni» pogłębiały już tylko stopniowy proces rozkładu zespołu”²⁴. Z tego powodu rok 1904 był ostatnim rokiem Wawrzynowicza w „Lutni”.

Konflikty wewnątrz zespołu nasilane były przez nastroje społeczne w 1904 roku w Częstochowie. Miały miejsce pierwsze rewolucyjne wystąpienia robotników i pierwsze pochody. Częstochowa urosła w tym czasie do rangi przodującego ośrodka przemysłowego.

Na lokalizację i tak znaczny rozwój przemysłu w powiecie częstochowskim złożyło się kilka czynników, a przede wszystkim korzystne warunki miejscowe i bogactwa naturalne, do których należało zaliczyć złoża rudy żelaznej, pokłady kamienia wapiennego, zlewiska wód i wreszcie bliskość kolei²⁵.

22 Warszawskie czasopismo „Mucha”, anonimowy satyryk; zob. S. Sypek, *Życie muzyczne Częstochowy...*, dz. cyt., s. 33.

23 R. Piersiak, *Trzydzieści pięć lat „Pochodni”*, w: „Ziemia Częstochowska”, t. V, dz. cyt., s. 214.

24 S. Sypek, *Życie muzyczne Częstochowy...*, dz. cyt., s. 34.

25 F. Sobalski, *Materiały do stosunków gospodarczo-społecznych powiatu częstochowskiego w XIX i XX w.*, w: „Ziemia Częstochowska”, t. V, dz. cyt., s. 165.

W takiej atmosferze narastały w „Lutni” społeczne spory i przekonanie, że powinna ona pozostać zrzeszeniem elitarnym o charakterze towarzyskim. Członkowie skupiali się na działalności rozrywkowej i klubowo-literackiej. Zespół wokalny praktycznie przestał istnieć. Ruchy rewolucyjne w tamtym czasie nie ominęły też sali, w której zbierało się towarzystwo.

W dniach, kiedy robotnicy częstochowscy w czasie strajków i manifestacji wysuwali żądania poprawy warunków bytu i głosili hasła walki z caratem, a młodzież walczyła o szkołę polską, w lokalu Lutni zamiast zabaw i koncertów odbywały się zebrania polityczne i wiece. Rewolucja 1905 roku miała wpływ na demokratyzację stowarzyszeń działających w Częstochowie. Dotyczy to również Lutni²⁶.

Jednak doświadczenie zdobyte w tym miejscu przez Wawrzynowicza okazało się bardzo przydatne w dalszych jego działaniach na rzecz szerzenia kultury muzycznej w Częstochowie. Ponadto pobyt w tym mieście uświadomił mu niski stan tamtejszej kultury muzycznej oraz dotkliwe braki w tym względzie. Zrozumiał już, jaki będzie kierunek jego dalszej pracy – szkolnictwo. Projekt powstania szkoły muzycznej zrodził się prawdopodobnie w 1903 roku, ponieważ z tego okresu pochodzi korespondencja urzędowa zachowana w Archiwum Państwowym w Łodzi²⁷.

Ustawa Szkoły Muzycznej Ludwika Wawrzynowicza w Częstochowie

Swoje zamiłowanie pedagogiczne i talent organizacyjny Wawrzynowicz miał szansę wykorzystać w 1904 roku. Uzyskał wtedy zgodę Generalnej Guberni Warszawskiej na powołanie pierwszej szkoły muzycznej w Częstochowie. Placówka rozpoczęła działalność we wrześniu 1904 roku, zaś jej oficjalne otwarcie miało miejsce w styczniu 1905 roku.

26 W. Tyras, *Dzieje „Lutni” Częstochowskiej*, dz. cyt., s. 229.

27 Archiwum Państwowe w Łodzi, Rząd Gubernialny Piotrkowski, Wydział Administracyjny, *Szkoła Muzyczna. Otwarcie*, sygn. 7151., za: W. Malko, *Ludwik Wawrzynowicz (1870–1957)...*, dz. cyt., s. 129.

Informowała o tym miejscowa prasa²⁸. Przyjęła ona nazwę „Szkoły Muzycznej Ludwika Wawrzynowicza w Częstochowie”, szczegółowo, w trzydziestu czterech paragrafach, określiła cele i działania, wymogi kwalifikacji dla nauczycieli czy opłaty za naukę²⁹.

Dokument został zatwierdzony 27 lipca 1904 roku i opublikowany przez częstochowską drukarnię F.D. Wilkoszewskiego w listopadzie 1904 roku. Paragraf pierwszy informuje, że celem szkoły jest prawidłowa nauka muzyki. Dalej czytamy, że do placówki mogą zgłaszać się osoby obojga płci z zamiarem uzyskania stosownego wykształcenia w kierunku muzycznym. Z kolei paragraf trzeci informuje, że dyrektorem może zostać osoba posiadająca odpowiedni patent ukończenia konserwatorium muzycznego. Paragraf piąty wskazuje na wymogi stawiane kadrze pedagogicznej. Nauczyciele musieli legitymować się wykształceniem wyższym, dającym im stosowne uprawnienia (ujmuje to paragraf trzeci i piąty)³⁰.

Szkołą kierował dyrektor i kolegium złożone z nauczycieli przedmiotów specjalnych (dziś tzw. przedmiotu głównego). Rada pedagogiczna składała się ze wszystkich nauczycieli [...]. Zajęcia prowadzono indywidualnie, a lekcje trwały godzinę zegarową³¹.

W paragrafie siódmym czytamy, że „w szkole istnieje kurs trzyletni dla fortepianu, skrzypiec, organów, wiolonczeli i śpiewu solowego, dla pozostałych instrumentów-dwuletni”³². Placówka wychodziła naprzeciw uczniom niemającym wcześniej kontaktu ze sztuką muzyczną.

Cykl ten poprzedzała klasa przygotowawcza dla uczniów nieposiadających wymaganych umiejętności muzycznych [...]. Poza przedmiotami specjalnymi każdy uczeń obowiązkowo uczęszczał na przedmioty dodatkowe obejmujące teo-

28 *Szkoła Muzyczna p. Ludwika Wawrzynowicza w Częstochowie*, „Dzwonek Częstochowski”, t. I (XLIII), styczeń 1905, s. 103–104; t. II (XLIV), luty 1905, s. 79; za: W. Malko, *Ludwik Wawrzynowicz (1870–1957)...*, dz. cyt., s. 129.

29 *Ustawa Szkoły Muzycznej Ludwika Wawrzynowicza w Częstochowie*, Drukarnia F.D. Wilkoszewskiego, Częstochowa 1904.

30 W. Malko, *Życie muzyczne Częstochowy w latach 1918–1939...*, dz. cyt., s. 28.

31 Tamże.

32 J. Jadczyk, *Ludwik Wawrzynowicz 1870–1957: kompozytor, pedagog i działacz muzyczny*, Muzeum Częstochowskie, Częstochowa 2004, s. 22.

rię muzyki (w pierwszym okresie pracy szkoły były to zasady muzyki i solfeż, harmonia, historia muzyki), fortepian dodatkowy, chór, zespoły kameralne³³.

Ustawa szkoły, oprócz zakresu obowiązków i przedmiotów dla uczniów, umożliwiała również uczęszczanie na zajęcia wolnym słuchaczom, którzy przychodzili jedynie na przedmiot specjalny. Paragraf jedenasty określa, że „do szkoły mogą wstępować uczennice i uczniowie od lat 8-miu”³⁴. Konieczność zmiany tego systemu wskazywała klasa śpiewu. Należało kierować się tu fizjologią ciała i narządu głosu (mutacja), a zatem przyjmować osoby bardziej dojrzałe. Kierowano do klasy śpiewu mężczyzn od lat osiemnastu i kobiety od lat szesnastu³⁵.

Istotny był paragraf szesnasty, który informował o opłatach za naukę. Dla uczniów korzystających z pełnego kursu zajęć szkoły było to 40–70 rubli za rok, zaś dla wolnych słuchaczy 50–80 rubli. Ponadto z zapisu ustawy wynikało, iż opłaty różniły się w zależności od pory dnia (więcej kosztowały zajęcia w godzinach porannych, mniej – w popołudniach)³⁶. Jako dyrektor i pedagog, Wawrzynowicz, w kwestii owych opłat, potrafił się zdobyć na przychylność i zrozumienie. W jednym z dokumentów szkolnych z okresu działań wojennych zachował się zapis: „Zapłaci po wojnie”³⁷. Z kolei swym nauczycielom stawiał bardzo wysokie wymagania kwalifikacyjne. Wiedział bowiem, iż starannie wykształcona kadra pedagogiczna zdecyduje o powodzeniu placówki i zainteresowaniu kandydatów.

Wszyscy, którzy zamierzali korzystać z nauki w szkole muzycznej, „powinni przedstawić pisemne podanie i poddać się egzaminowi wstępnemu”³⁸. Informował o tym paragraf dwudziesty czwarty.

Szkoła miała prawo do organizowania dwóch popisów rocznie. Każda impreza z udziałem uczniów mogła się odbywać wyłącznie za zgodą policji. [...] nuty utworów wykonywanych na popisach musiały być opatrzone zgodą cenzury³⁹.

33 W. Malko, *Życie muzyczne Częstochowy w latach 1918–1939...*, dz. cyt., s. 28.

34 J. Jadczyk, *Ludwik Wawrzynowicz...*, dz. cyt., s. 22.

35 Tamże.

36 Tamże, s. 26.

37 W. Malko, *Biografie kompozytorów...*, dz. cyt., s. 15.

38 J. Jadczyk, *Ludwik Wawrzynowicz...*, dz. cyt., s. 23.

39 Tamże.

W paragrafie dwudziestym ósmym czytamy, że uczeń szkoły nie ma prawa bez zgody dyrekcji brać udziału w publicznych występach lub też publikować swoich kompozycji. Wiązało się to z dbałością o najwyższy poziom artystyczny wszelkich działań muzycznych szkoły oraz przeciwdziałaniu elementom „chałturzenia”⁴⁰. Rok szkolny trwał od 1 września do końca maja i w ostatnich dniach cyklu nauczania odbywały się promocyjne sesje egzaminów w obecności komisji, tj. rady pedagogicznej.

Po zakończeniu roku uczniowie otrzymywali wyciągi z ksiąg szkoły, zawierające oceny uzyskane ze wszystkich przedmiotów oraz liczbę opuszczonych godzin. Na zakończenie kursu wręczano im świadectwa z ocenami końcowymi zarówno z przedmiotów specjalnych, jak i pomocniczych. Dla otrzymania promocji lub świadectwa konieczne było uzyskanie ocen co najmniej dostatecznych. Uczniowie z oceną niedostateczną powtarzali rok⁴¹.

Obok świadectwa na zakończenie pełnego cyklu nauki uczeń otrzymywał dokument uprawniający do nauczania muzyki, zawodu kapelmistrza lub organisty. Warto zaznaczyć, że po uzyskaniu zezwolenia na wykładanie w języku ojczystym w szkołach prywatnych (od 1905) językiem wykładowym był język polski.

Władze carskie miały możliwość zamknięcia szkoły w przypadku, gdyby „zaistniały nieprawidłowości w funkcjonowaniu placówki lub w razie naruszenia samego statutu”⁴². Strona tytułowa ustawy określa w nagłówku: „Podpisano: Zatwierdzam, za p. Ministra Spraw Wewnętrznych Towarzysz Ministra Sen. Durnowo, 25 września 1904”⁴³. Jest to data zatwierdzenia prawnego placówki Ludwika Wawrzynowicza.

Zajęcia odbywały się już we wrześniu 1904 roku. Po latach, założyciel i dyrektor tak pisał we własnoręcznym życiorysie: „w r. 1904 otworzyłem szkołę muzyczną”⁴⁴. Oficjalnie działalność placówki zaingurowano 10 stycznia 1905 roku⁴⁵.

40 Tamże.

41 W. Malko, *Życie muzyczne Częstochowy...*, dz. cyt., s. 29.

42 *Ustawa Szkoły Muzycznej Ludwika Wawrzynowicza*, za: J. Jadczyk: *Ludwik...*, dz. cyt., s. 23.

43 Tamże, strona tytułowa.

44 W. Malko, *Życie muzyczne Częstochowy w latach 1918–1939...*, dz. cyt., s. 28; L. Jelonek, *Z dziejów życia muzycznego w Częstochowie*, WSP, Częstochowa 1995, s. 48–49; S. Sypek, *Życie muzyczne Częstochowy*, dz. cyt., s. 41; *Życiorys Ludwika Wawrzynowicza*, 7.12.1942 r., rękopis, zbiory prywatne.

45 W. Malko, *100 lat szkolnictwa muzycznego w Częstochowie 1904–2004*, Ośrodek Promocji Kultury Gaude Mater, Częstochowskie Zakłady Graficzne S.A., Częstochowa 2004, s. 28.

Szkoła Muzyczna Ludwika Wawrzynowicza: początki

Szkoła założona przez Wawrzynowicza była pierwszą szkołą artystyczną w Częstochowie. W mieście funkcjonowała wcześniej szkoła muzyczna przy Kapeli Jasnogórskiej, ale kształciła ona wyłącznie młodzież związaną z tymże zespołem.

Lokalny periodyk „Dzwoneczek Częstochowski” tak informował o otwarciu Szkoły Muzycznej Wawrzynowicza:

Celem szkoły będzie prawidłowe kształcenie w muzyce systemem warszawskiego Konserwatorium. Nauczycielami będą osoby posiadające patenty nauczycielskie oraz praktykę pedagogiczną⁴⁶.

Projekt powołania szkoły przeszedł od 1903 roku przez liczne kancelarie i urzędy (kancelaria generalnego gubernatora w Warszawie, kancelaria gubernatora w Piotrkowie, carskiej policji w Częstochowie, carskiej administracji w Piotrkowie) i został w rezultacie zaakceptowany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych 27 lipca 1904 roku⁴⁷.

Pierwszymi nauczycielami w szkole Wawrzynowicza byli: Ludwik Wawrzynowicz (teoria, fortepian, chór), Władysław Powiadowski (zespoły muzyczne, śpiew, teoria muzyki), Stanisław Taube (klasa instrumentów smyczkowych), Marian Aubrecht (kapelmistrz, klasa instrumentów dętych), Zygmunt Kolasiński (organy)⁴⁸.

Grono to poszerzyli w następnych latach: Marta Czyżowska, Maria Ginter, Józef Jaśkowski, ks. Stanisław Kopeć, Andrzej Łuciuk, Antoni Łęgosz, Henryk Miłek, Hugo Neusser, Feliks Starczewski, Jadwiga Szafnicka, Wincenty Szczepański, Karol Wopaleński, ks. Zygmunt Zaborski⁴⁹. Początkowo kilkunastu uczniów szkoły rozpoczęło zajęcia w klasie fortepianu, skrzypiec, instrumentów dętych, organów i w klasie śpiewu solowego.

Z biegiem czasu w szkole zaczęto prowadzić zajęcia z następujących przedmiotów: gra na instrumencie, deklamacja, liturgia katolicka, przedmioty teoretyczne, jak również zakres przedmiotów potrzebnych

46 *Szkoła Muzyczna p. Ludwika Wawrzynowicza w Częstochowie*, „Dzwoneczek Częstochowski”, s. 103–104.

47 W. Malko, *Życie muzyczne Częstochowy w latach 1918–1939...*, dz. cyt., s. 27.

48 S. Sypek, *Życie muzyczne Częstochowy...*, dz. cyt., s. 42.

49 W. Malko, *100 lat szkolnictwa muzycznego w Częstochowie...*, dz. cyt., s. 247–248.

w praktyce organisty: emisja głosu, chór, praktyczne zajęcia w częstochowskich parafiach. W latach 1906–1918 zakres tych przedmiotów i liczba pedagogów szkoły zwiększyły się, gdyż szkoła uzyskiwała coraz szersze uprawnienia dydaktyczne. Placówka borykała się jednak z wieloma problemami natury finansowej. Mimo tych trudności w 1914 roku szkołę opuściło 105 absolwentów, w latach 1915/1916 było to grono 29 osób, zaś w 1918 roku szkołę ukończyło 40 absolwentów⁵⁰.

Powołanie szkoły muzycznej zaowocowało szerokim zainteresowaniem ze strony młodzieży w całym regionie. Przybywało uczniów i pedagogów.

Z upływem tygodni zwiększała się liczba uczniów i wzrastało zainteresowanie Szkołą. Przybywali coraz to nowi uczniowie, ale też wielu z nich przerywało naukę już po kilku lekcjach. Tak minął pierwszy rok⁵¹.

Ważnym elementem działalności były popisy uczniów. Pierwszy z nich odbył się 17 czerwca 1906 roku. Prezentowany repertuar wraz z recenzją zamieściła lokalna prasa. Koncert poprzedziło wprowadzenie Ludwika Wawrzynowicza. Opowiedział on w nim o roli, zadaniach i osiągnięciach szkoły. W programie znalazły się: Uwertura do opery *Cavaliere Rusticana* P. Mascagniego, *Scherzino* M. Moszkowskiego, *Dumka* K.J. Kratzera. O tym wydarzeniu tak pisał „Dziennik Częstochowski”: [...] Popis ten śmiało można nazwać koncertem [...] sala okazała się za szczupła [...] wiele osób nie mogło się pomieścić⁵². W ten sposób rozpoczęły się dzieje szkolnictwa muzycznego w Częstochowie⁵³.

Szkoła Wawrzynowicza rozpoczęła działalność w domu Boglewskich przy alei Najświętszej Maryi Panny 42 (tzw. dom „pod zegarem” – nie zachował się do naszych czasów)⁵⁴. Na parterze znajdowały się trzy sale lekcyjne, na piętrze mieszkanie dyrektora. Placówka dysponowała dwoma fortepianami i fisharmonią z klawiaturą pedałową firmy Metzner⁵⁵.

50 Tamże, s. 50.

51 Tamże, s. 42.

52 „Dziennik Częstochowski”, 20.06.1906, w: S. Sypek, *Życie muzyczne Częstochowy...*, dz. cyt., s. 43.

53 W. Malko, *Biografie kompozytorów częstochowskich...*, dz. cyt., s. 14.

54 S. Sypek, *Życie muzyczne Częstochowy...*, dz. cyt., s. 41.

55 W. Malko, *Życie muzyczne Częstochowy w latach 1918–1939...*, dz. cyt., s. 31.

Od 1907 roku koncerty szkolne odbywały się w sali koncertowej Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia”. Jeden z nich tak został podsumowany w lokalnej prasie:

Onegdajszy popis uczniów Szkoły Muzycznej był rezultatem dwuletniego istnienia tej szkoły w Częstochowie. Na ogół wynieśliśmy z popisu bardzo dodatnie wrażenie, co dowodzi zarówno pilności uczennic i uczniów, jak i o staranności i dbałości o rozwój talentów ze strony szkoły⁵⁶.

Zarówno uczniowie, jak i nauczyciele byli często zapraszani do koncertowania przez Towarzystwo Śpiewacze „Lutnia”. Szerzono w ten sposób muzyczną świadomość mieszkańców Częstochowy, a koncerty często miały charakter dobroczynny. Występy i zbierane na nich datki były potrzebny wsparciem finansowym z racji skromnego budżetu szkoły. Pierwszy z koncertów odbył się 14 grudnia 1907 roku⁵⁷. Wzięła w nim udział śpiewaczka Z. Powiadowska, skrzypki S. Taube oraz chór męski założony przez dyrektora szkoły. Po tym wydarzeniu lokalny „Goniec Częstochowski” zamieścił na swoich łamach pozytywną recenzję⁵⁸. Naczelną rolą owych koncertów było umuzykalnianie społeczeństwa, wyrobienie smaku estetycznego i zwiększenie grona melomanów. Również w tym obszarze Ludwik Wawrzynowicz ział niestrudzenie. Organizował regularnie publiczne koncerty, dbając przy tym o wysoki poziom wykonawczy. Jedno z takich wydarzeń wywołało odzew w lokalnej prasie:

Koncerty te [...] urządziła Szkoła Muzyczna w celu wyrobienia we właściwym kierunku smaku estetycznego i podniesienia poziomu muzykalności ogółu [...]. Mamy nadzieję, że publiczność poprze te umiłowania⁵⁹.

Koncerty umuzykalniające z udziałem uczniów i pedagogów szkoły odbywały się w różnych miejscach Częstochowy: w sali „Lutni”, sali kino-teatru „Paryskiego”, kościołach, szkołach i innych miejscach. Ważną okazała się idea koncertów umuzykalniających w szkołach powszechnych z prelekcjami edukacyjnymi Wawrzynowicza. Została

56 *Popis w szkole muzycznej*, „Goniec Częstochowski”, 04.06.1907, s. 3.

57 W. Malko, *Życie muzyczne Częstochowy w latach 1918–1939...*, dz. cyt., s. 34.

58 *Koncert Szkoły Muzycznej*, „Goniec Częstochowski”, 17.12.1907, s. 2.

59 „Goniec Częstochowski”, 05.04.1908, s. 2.

ona szerzej realizowana w okresie międzywojennym, jednak w czasie pierwszej wojny światowej działalność koncertowa nie ustawała⁶⁰. W tamtych latach odnotowano także inną inicjatywę, która wywarła wpływ na zwiększenie zainteresowania szkołą muzyczną.

W mieście powstawały coraz to nowe magazyny i składy muzyczne. W I Alei nr 12 otworzył skład fortepianów A. Gliński, który rozpoczął odtąd rywalizację z dwoma innymi firmami: Stefanem Malko „Instrumenty muzyczne” i Tadeuszem Porosem „Skład fortepianów”. Było to powodem wzrostu zainteresowania Szkołą Muzyczną⁶¹.

Pierwsze egzaminy uczniów odbyły się 15 czerwca 1905 roku. Odnotowano najliczniejszą grupę adeptów fortepianu (15 uczniów), dalej organów (6) i skrzypiec (4 osoby). Ciekawą praktyką szkoły było zapraszanie znanych muzyków do uczestnictwa w sesjach egzaminów promocyjnych – było tak od 1908 roku i stało się to tradycją. Dyrektor chciał poddawać osądowi metody nauczania swoje i nauczycieli. Opinie wybitnych specjalistów, jakimi byli profesorowie z Warszawskiego Instytutu Muzycznego, miały kolosalne znaczenie, tym bardziej, że ówczesnie nie organizowano regionalnych czy krajowych przesłuchań uczniów. Komentarze tych ekspertów były z reguły pozytywne i pełne uznania⁶².

Pierwsi absolwenci zakończyli naukę w szkole w 1908 roku i musieli przystąpić do cyklu egzaminów. W skład komisji egzaminacyjnej weszli także z goście specjalni z Warszawy. Przewodniczącym komisji był profesor warszawskiego konserwatorium muzycznego, Feliks Starczewski. Opublikował on w prasie pozytywną opinię o przebiegu egzaminów, stwierdzając:

Pan Wawrzynowicz, jak to wykazały odbyte egzaminy, prowadzi rzecz całą sumiennie, prawidłowo i z planem z góry nakreślonym [...]. Popis ostatni wykazał już pożyteczną i owocną działalność kulturalnej pracy p. Wawrzynowicza⁶³.

60 W lutym 1916 roku zorganizowano koncert chóru uczniów I Polskiego Gimnazjum pod batutą Wawrzynowicza. W kwietniu – koncert uczniów i pedagogów szkoły muzycznej z udziałem chóru i recytatorów, zaś w maju 1916 – obchody święta 3 maja z udziałem zespołu wokalnego szkoły. Za: W. Malko, *100 lat szkolnictwa muzycznego w Częstochowie...*, dz. cyt., s. 62–63.

61 D. Zajęcka, *Częstochowskie Towarzystwo Muzyczne*, praca magisterska, WSP, Częstochowa 1987, s. 13.

62 W. Malko, *Życie muzyczne Częstochowy w latach 1918–1939...*, dz. cyt., s. 26.

63 F. Starczewski, *Popis w Szkole Muzycznej p. L. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski”, 23.06.1908, s. 3. Za: W. Malko, *Ludwik...*, dz. cyt., s. 131–132.

Bibliografia

Opracowania

- Jadczyk J., *Ludwik Wawrzynowicz 1870–1957: kompozytor, pedagog i działacz muzyczny*, Muzeum Częstochowskie, Częstochowa 2004.
- Jakubowicz S., *Ze Szkoły Muzycznej*, „Goniec Częstochowski”, 03.06.1913.
- Jelonek L., *Z dziejów życia muzycznego w Częstochowie*, WSP, Częstochowa 1995.
- Kompozytorzy polscy 1918–2000*, t. II *Biogramy*, red. M. Podhajski, Akademia Muzyczna im. S. Moniuszki w Gdańsku, Akademia Muzyczna im. F. Chopina w Warszawie, Gdańsk–Warszawa 2005.
- Malko W., *Biografie kompozytorów częstochowskich*, „Almanach Częstochowy” 1989, nr 2.
- Malko W., *100 lat szkolnictwa muzycznego w Częstochowie 1904–2004*, Ośrodek Promocji Kultury Gaude Mater, Częstochowskie Zakłady Graficzne S.A., Częstochowa 2004.
- Malko W., *Ludwik Wawrzynowicz (1870–1957) – kompozytor, publicysta, pedagog*, w: *Ziemia Częstochowska*, t. XLIII, Towarzystwo Popierania Kultury Regionalnej w Częstochowie, Częstochowa 2017.
- Malko W., *Życie muzyczne Częstochowy w latach 1918–1939*, Ośrodek Promocji Kultury Gaude Mater, Częstochowa 2008.
- Piersiak R., *Trzydzieści pięć lat Pochodni*, w: *Ziemia Częstochowska*, t. V, Towarzystwo Popierania Kultury Regionalnej w Częstochowie, Częstochowa 1965.
- Sobalski F., *Materiały do stosunków gospodarczo-społecznych powiatu częstochowskiego w XIX i XX w.*, w: *Ziemia Częstochowska*, t. V, Towarzystwo Popierania Kultury Regionalnej w Częstochowie, Częstochowa 1965.
- Solski L., *Ze Szkoły Muzycznej*, „Goniec Częstochowski”, 28.06.1924.
- Spóz I., *Towarzystwo Śpiewacze Lutnia im. Piotra Maszyńskiego w Warszawie 1886–1986*, PWN, Wrocław 1988.
- Starczewski F., *Popis w Szkole Muzycznej p. L. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski”, 23.06.1908.
- Sypek S., *Życie muzyczne Częstochowy w latach 1900–1918 (działalność Ludwika Wawrzynowicza)*, PWSM, Warszawa 1967.

Tyras W., *Dzieje Lutni Częstochowskiej*, w: *Ziemia Częstochowska*, t. V, Towarzystwo Popierania Kultury Regionalnej w Częstochowie, Częstochowa 1965.

Ustawa Szkoły Muzycznej Ludwika Wawrzynowicza w Częstochowie, Drukarnia F.D. Wilkoszewskiego, Częstochowa 1904.

Wawrzynowicz L., *Nasza ignorancja muzyczna*, „Goniec Częstochowski”, 20.04.1909.

Zajęcka D., *Częstochowskie Towarzystwo Muzyczne*, WSP, Częstochowa 1987.

Życiorys Ludwika Wawrzynowicza, 7.12.1942.